

Teosofiens betydelse för vår tids människor.

Föredrag af **Pekka Ervast**.

För några år sedan åhörde jag ett föredrag om »den moderna teosofien och dess förhållande till de indiska religionerna». Föredragaren, som ställde sig antagonistisk gent emot den teosofiska rörelsen, behandlade dock sitt ämne med så pass mycken vetenskaplig oväld, att föredraget i allmänhet tycktes kvarlämna ett någorlunda godt intryck på åhörarna. Åtminstone kände jag mig öfverhuvud taget sympatisk berörd och fann mig icke alltför mycket kränkt i min teosofiska trosentusiasm, som då ännu hvarken var gammal eller bepröfvad. Ett yttrande af föredragaren gjorde emellertid ett starkt intryck på mig och har ej heller sedermera gått ur mitt minne. Detta yttrande lydde ungefär sålunda: »Såsom en allmän slutsats kan man dock påstå, att den moderna teosofiska rörelsen icke äger någon betydelse som kulturfaktor och icke tillägger något till vår närvarande civilisation». Det var ett tankeväckande yttrande, och jag har många gånger grundat öfver dess innehåll.

I själfva verket skulle ett sådant påstående som att den moderna teosofien vore utan civilisatorisk betydelse helt enkelt vara dräpande, om det vore sant. Om vi taga hvilken rörelse som hälst – nykterhetsrörelsen, kvinnorrörelsen – så vinner den sin betydelse endast i den mån den verkar som faktor i kulturutvecklingen, och ifall nu den teosofiska rörelsen vore oförmögen att fylla en dylik uppgift, så skulle den vara fullkomligt betydelselös och kunde i morgon dag strykas ur listan på vår tids andliga strömningar.

En sådan åsikt är emellertid, eller har åtminstone varit, rådande bland en stor del af den bildade publiken. Teosofien har ingalunda saknat motståndare. Allt sedan den famösa Hodgsonska rapportens dagar har man i vissa kretsar vant sig att rycka på axlarna åt teosoferna och deras förmenta ränker och dårskap. Motståndare i sak hafva äfvenledes uppträdt. Teosofiens sju principer har man grävt fram ur gamla arbeten af Paracelsus återfödelseläran är en allmänt utbredd »vidskepelse» bland Österlandets folk, och någon esoterisk buddhism har aldrig existerat – hvad nytt har då teosofien kunnat bringa i dagen? Och när då teosoferna försvarat sig med, att de håller aldrig påstått sig komma fram med något nytt, utan att de tvärtom räkna det som sin heder, att så många store män – nej, att världens störste män sagt detsamma som de, då har man alls icke bevärdigat dem med något svar eller ock har man häpnat öfver deras arrogans att i en hast göra världens store till teosofier!

Utom att dessa fakta uppenbara en smula af den humor, som ligger gömd någonstädes i denna vår planets annars nog så hvardagliga atmosfär, så tror jag, att intet hjälpt den teosofiska rörelsen så mycket som just det motstånd den sålunda rönt. Nämn mig för öfrigt en enda ny rörelse, som icke först blifvit både förföljd och missförstådd. Har icke kvinnorrörelsen blifvit det, har icke nykterhetsrörelsen? Och ändock har man slutat med att erkänna dem och taga del i dem. Så skall det ock gå med den teosofiska rörelsen, blott dess tid är kommen, och det förefaller mig stundom, som om den tiden icke vore så aflägsen. Ty samma faktum, att den vunnit motståndare, bevisar å andra sidan, att den bjuder världen på nya tankar och öppnar för den nya synvidder.

Jag vill nu bemöta den åsikten, att teosofien skulle vara utan betydelse för vår tids människor. Jag önskar framlägga, hvarför jag tvärtom tror, att den är vår tids allra viktigaste kulturfaktor, just den faktor vi som mest äro i behof af. Jag kan ingalunda lofva att behandla mitt ämne uttömmande och från alla sidor, men jag vill försöka framhålla en synpunkt, som i mina ögon är den viktigaste, på samma gång jag är lifligt öfvertygad om, att andra personer, som hylla teosofien, kunde framdraga ytterligare och andra bevis för sin tro på dess aktuella betydelse.

Man kan om hvarje andlig eller intellektuell rörelse säga, att dess inflytande på samtiden är af tvåfaldig natur: individuell och social. Låtom oss taga nykterhetsrörelsen som exempel. Dess individuella inflytande yppar sig däri, att enskilda personer intagas af nykterhetsidéen, inse dess etiska och fysiologiska vikt och begynna tillämpa densamma i praktiken; dess sociala inflytande visar sig till en början i färgskiftningarna i den allmänna opinionen, sedan däri, att idéen börjar tränga in i lagstiftningen och den offentliga moralen, ja till och med i den kyrkliga religionen. Ännu har

nykterhetsrörelsen icke segrat öfver samhället; men den har haft en oerhörd framgång, och den skall i sinom tid segra tack vare den glada entusiasmen hos de personer den vinner för sin sak, och tack vare de tårar af sorg, dem förgångna och närvarande tiders hustrur och mödrar gjutit för dess fiendes skull.

På samma sätt är ock den teosofiska rörelsens inflytande af tvåfaldig art. Redan nu kan man iakttaga, huruledes teosofiska idéer påverka den allmänna opinionen och ligga i luften så att säga. Själsproblemen uppfattas djupare, österländskt tänkande vinner gehör i Västerlandet, mystiska strömningar framträda inom litteraturen, och kyrkorna börja ruska på sig; människorna söka ifrigare än förut efter en tillfredsställande lifsåskådning, och de begynna förstå, att de äga rättighet att— för att använda ett uttryck af Jesus — »döma af sig själfva, hvad rätt är.»

Å andra sidan tillväxer antalet af dem, som helt och fullt tillägna sig den teosofiska världsåskådningen, och på hvilka det ankommer att föra rörelsen till seger. Jag hoppas, att dess seger öfver samhället icke skall låta länge vänta på sig. Också är den förberedd af alla de kvalfulla och trånfulla tankar, hvilka under århundradenas lopp tänkts af goda människor, som suckat under en blind tros trældom eller lidit förföljelse för att de trott med seende ögon.

Jag vill emellertid icke uppehålla mig vid den inverkan, jag föreställer mig att teosofien eller den idé, som ligger till grund för den teosofiska rörelsen, är kallad att utöfva och i en framtid skall hafva utöfvat på den intellektuella och andliga atmosfären i samhället och medelbart därigenom äfven på samhällskroppen. Jag vill icke nu tala om de bilder af stundande förhållanden i mänsklighetens sociala lif, som skymta för min själs blickar under timmar af drömmande tystnad, när jag tänker på de goda omhvälfningar inom mänsklighetens tanke- och känslöväld, som de teosofiska lärorna i sinom tid skola åstadkomma. Jag vill icke berskrifva, hur jag föreställer mig att det skall se ut på denna planet, när den allmänna opinionen fullt tillägnadt sig den teosofiska toleransen, grundad på en mogen uppfattning af religionens väsen och en djupare kunskap om världens stora religioner, och när densamma blifvit genomträngd af de teosofiska åskådningarna om den cykliska evolutionen och den ofödde människoandens vandring från lif till lif under växande fullkomning; — hvad jag vill tala om, är teosofiens inverkan på den enskilde samhällsmedlemmen; af hvilken kulturell betydelse teosofien är för individerna.

Vår tids människor äro icke endast nervösa; de äro missnöjda, famlande och sökande. En observation, som man ofta kan göra, är den, att människorna icke älska sitt arbete. Alla hafva ju icke utpräglade anlag för någon viss form af mänsklig verksamhet, men oafsedt detta tycker nog mången, att han råkat in på orätt bana, att hans håg egentligen stode till annat arbete än det han har för händer. Må vara, att dessa äro naturliga orsaker till olustkänslan vid arbetet och det hetsiga jäktandet efter nöjenas och njutningarnas glömska; den egentliga orsaken tror jag dock ligger djupare.

Vi människor äro nämligen förnuftiga varelser, och det bär sig icke i längden för oss att arbeta med glädje och mod utan att veta *hvarför* vi arbeta. De där människorna, som älska så heroiskt, som finna sin lycka i att sträfva för maka, barn, syskon eller föräldrar, äro på det hela taget ganska sällsynta. Det ser nästan ut, som om vi icke mera kunde älska, men det är i själfva verket därför, att våra existensvillkor äro jämförelsevis lätta (fastän vi å andra sidan lefva under ett nervöst högtryck) och att den förnimmelsen redan inträngt så starkt i vår känsla, att vi arbeta i fåvitsko, som maskiner, som djur, när vi endast sträfva för den materiella tillvaron. Vi vandra med ett ord i andligt mörker och finna ingen mening i tillvaron. Men som lefvande och tänkande själar är det vårt djupaste behof, att vi skola veta eller åtminstone ana, hvarför vi äro till och hvarför vi här skola streta och sträfva. Och därför händer det dag för dag allt flere, när de känna sig särskildt trötta på den eviga kretsgången, af sömn och vaka, arbete och hvila, sorg och glädje, att de halft i fötviflan utropa: hvad är ändamålet med allt detta — finnes det någon mening häruti?

Ingenting förefaller mig nu så oförnuftigt, som när någon påstår, att människans lif icke har något ändamål, åtminstone icke något utöfver det att arbeta, äta, sofva, fortplanta sig och dö. För att med visshet kunna utsäga detta borde människan hafva medvetet skapat sig själf, men nu behöfva vi för det första blott återkalla i minnet ett enda faktum, nämligen det, att vi ej gjort oss själfva, ej kommit till genom oss själfva. Invänd icke här, att två människor, den jag kallar föräldrar, gifvit upphof åt mig; de borde då veta ändamålet med min tillvaro. Nu hafva de däremot lika liten kunskap om denna sak som

jag, och till och med förutsatt, att jag kommit till genom dem, så hafva dock icke de skapat sig själfva, utan genom att spåra tillbaka i tiden skulle vi någon gång komma till de första föräldrarna och slutligen stå inför en första orsak eller orsakslös orsak, vi må kalla densamma Gud eller naturen eller hvad som helst, hvilken orsak varit upphofvet till allt det öfriga. Men det som icke är till genom sig själf, det har icke sitt ändamål i sig själf, allra minst i sin egen okunnighet, utan dess tillvaros syfte ligger doldt i dess upphof. Afsikten med en stols eller ett bords tillvaro finnes såsom en idé i den människas medvetande, som gjort föremålet, och i andra människors medvetande, som fått del af samma idé. På samma sätt är också människan till för att tjäna Dens eller Dets syftemål, som varit hennes upphof. Här är ännu icke fråga om, huruvida det är en personlig Gud eller opersonlig lag eller kraft, som varit människans upphof; här böra vi endast fästa vår uppmärksamhet vid det faktum, att hvem eller hvad helst som skapat människan, i denna samma orsak ligger hennes ändamål.

På egen auktoritet kan människan därför icke påstå, att hennes lif är utan ändamål. Männe nu någon annan, till hvars auktoritet hon kunde trygga sig, förkunnat något sådant? Denne andre måste då vara lifvet själf eller den dolda orsaken till vår existens eller någon som af dem inhämtat sin kunskap. Men när har nu Gud eller lifvet lärt oss, att vår tillvaro är utan mening och betydelse, eller när har så undervisat oss någon, som på gudomlig auktoritet förklarat lifvets hemlighet? Ställa oss icke Gud och lifvet oupphörligt ansikte mot ansikte med deras egen gåta och gifva icke religionerna, som vilja tala med gudomlig auktoritet, den djupaste och högsta innebörd åt lifvet?

Nej, få äro de röster, som beröfva lifvet dess mening och dess djup, och svaga ljuda de vid sidan af den mäktiga stämman från förnuft, samvete, hjärta och den hos alla folk gängse uppfattningen, som ropar till oss, att den mänskliga tillvaron är full af den ädlaste och skönaste betydelse.

Men hvilket är detta ändamål? Nu rycka de flesta på axlarna och säga: det kunna vi icke veta. Ja, själfva religionens förkunnare säga, att det är oss förbjudet att forska i gudomliga ting och att vi måste nöja oss med tron.

För det första äro dessa ting icke på annat sätt gudomliga än alla andra rent mänskliga förhållanden; och för det andra är det bekanta svaret på frågan »hvad skola vi tro på?» af så betänkelig natur, att det nog icke längre tillfredsställer intelligent och trötta människor.

Nåväl, här kommer den moderna teosofien oss till hjälp, här börja vi varsna hennes betydelse. Genast vid första steget lyssnar hon till vårt behof och söker att uppfylla det, i stället för att trampa på det. Det är ingalunda människans bestämmelse, säger teosofien, att blindt lyda den lag, som kastat henne in i tillvaron, och städse vandra i okunnighet om sin uppgift. Tvärtom är det just hennes mänskliga privilegium att få insikt om den. Är det icke det tänkande förnuftet, som höjer människan öfver den lägre naturen? Är icke just det mänskliga förnuftet den medvetna frågare, den åskådare, som kan ställa sig utanför allt, äfven sin egen personliga ägare, och spörja de eviga hvadan, hvarthän och hvarför? Ligger det icke i förnuftets natur, att det är fritt, att det lika litet känner sig bundet all lyda kroppens begär och drifter som att följa andens bud? Ligger det icke i dess tänkande natur, att de skall veta eller åtmistone förstå, innan det fullt själfmedvetet besluter sig för en handling?

Nåväl, emedan vi äro fria tänkare, emedan vi äro förnuftbegäfvade varelser, därför är det vårt privilegium att förstå, icke endast att tro. Förnuftet i oss är vårt ljus och vår stolthet. Männe vi icke hafva skäl att vara måna därom? Förnuftet i oss får icke vara mörker. Det skall tändas och lysa skinande klart. Och mänskligheten håller på att tända det lifvets låga. Hon bränner sig därvid, men hennes eget ljus blifver henne så mycket dyrbarare . . . O, säkerligen kan ingen förtänka henne det.

Det torde således icke lida något tvifvel, att vi, metafysiskt taget, hafva ett visst ändamål med vårt lif, alldeles oberoende af, huru pass medvetna vi äro därom; men då vi å andra sidan äro medvetna om vår okunnighet och förmögna att åstunda kunskap, så ligger det antagandet nära till hands, att antagande som teosofien bestyrker, att vi kunna och böra vinna den frälsande kunskapen om tillvarons mening. Och sålunda kunde vi säga, att ändamålet med vårt lif är gifvet: vi skola kämpa oss ut ur okunnigheten och söka efter den sanning, som vi ej veta. Det är därför icke endast vår oförytterliga rättighet, utan än mer, det är vår oafvisliga plikt att vandra in på den väg, som enligt vårt hopp skall leda oss till kunskapens och sanningens land. Huru upptagna vi än äro, huru kringskurna af det materiella lifvets hvardagsbestyr – alltid kunna vi dock lösrycka oss för några minuter hvarje dag och

ägna denna stund åt det högsta vi som människor kunna göra, så länge vår kunskap icke är vidsträckt: att söka den sanning, som är grunden för vårt lif.

Och nu är teosofiens centrala lära den, att vi skola söka sanningens kunskap, kunskapen om lifvet – för att *finna* den. Ja, I skolen finna sanningen, säger teosofien. Nåväl, är icke detta en ny, en alltigenom modern religiös lära? Visserligen icke ny i betydelsen aldrig förut hörd, men ny för oss med våra religiösa föreställningar – en bortglömd lära, förkunnad förut. Bjöd oss icke en stor mänsklighetens lärare att söka för att finna, att bedja för att få, att klappa på för att det må varda oss upplåtet, och hvad måne denne lärare, hvilkens namn är oss alla dyrbart, bad oss söka, on icke just det »Guds rike», som är sanningens kunskap? »Därför säger jag eder: sörjen icke för edert lif, hvad I skolen äta och dricka; och icke för eder kropp, hvad I skolen kläda eder med. Är icke lifvet mer än maten och kroppen mer än kläderna? . . . Eder himmelske Fader vet väl, att allt detta göres eder behof. Söken först efter Guds rike och hans rättfärdighet, så faller eder allt detta till» (Matt. 6: 25, 32, 33). Och han uppmanade oss att bedja om den »helige ande», som vår himmelske Fader visso skall gifva oss (Luk. 11: 9-13), ty det är denne helige ande, som skall lära oss allting (Joh. 14: 26).

(Forts.)

(*Teosofisk Tidskrift* 1901, Tredje häftet, Mars 1901, s. 65-72.)

Teosofiens betydelse för vår tids människor.

Föredrag af **Pekka Ervast**.

(Forts. och slut fr. sid. 72.)

Men teosofien lär oss än mera, hon lär oss, hurudan denna sanningskunskap är, om hvilken våra begrepp i allmänhet äro så oklara.

Vi hafva åt ordet »kunskap» gifvit en betydelse, som hufvudsakligen afser ett s. k. vetenskapligt vetande eller förstånds- och minneskunskap. Sant är, att det gifves ett dylikt intellektuellt, enbart i hjärnan boende och på minnet byggdt vetande, såsom t. ex. det historiska. Och då man nu talar om »sanningens kunskap», tro vi till en början, att äfven därmed menas — om icke just en ren minneskunskap, åtminstone något slags förståndsvishet. Men så är icke förhållandet.

Sanningens kunskap utgör visserligen ett vetande om allt, som på denna jord vetas kan om Gud och värld, om lif och död, om godt och ondt, men den är ingalunda en teoretisk, utan en praktisk, en lefvande kunskap. Om vi taga hvilken som helst kunskap med praktiskt värde, så se vi, att den samtidigt är ett kunnande, en konst. Om jag äger matematiska kunskaper, så betyder det att jag kan räkna — annars vore mitt vetande dödt. I analogi härmed betyder sanningens kunskap praktiskt detsamma som »sanningens konst». Men sanningens kunskap är förnämligast kunskaper om lifvet; följaktligen är den lefvande sanningskunskapen detsamma som lifvets konst, konsten att lefva. Med andra ord: den som äger kunskap om sanningen kan lefva så som med hans lif är afsedt.

Låt oss nu fråga: hvilken är då lifvets konst? Teosofien, den uråldriga visdomen, svarar: lifvets konst är det fullkomnande lifvet, lifvet i renhet, visdom, sjäflös kärlek. Med huru många olika namn har man icke kallat det! Det är Guds sons lif, det är Mästarens lif, det är den uppståndnes, den fullkomnades lif, hans, som vet allt, kom kan allt, som älskar allt. »Varen därför fullkomlig, såsom eder himmelske Fader fullkomlig är» (Matt. 5: 48).

Vårt närvarande lif är en sträfvan efter detta ideallif, en utveckling i riktning mot detdamma, och vår uppgift i närvarande stund är att lefva för idealet. Det ändamål med vårt lif, om hvilken vi kunna blifva medvetna, är det som teosofien förkunnar: vi lefva på det vi må fullkomnas i visdom, i godhet, i kärlek.

Vi skola belysa detta samma förhållande med läran om den universella evolutionslagen. All tillvaro är utveckling, säger teosofien, och att denna lag verkligen härskar i naturen, bekräftas af vår vetenskapliga forskning, och Darwin tillkommer äran att hafva riktat den lärda världens uppmärksamhet på förhållandet. Teosofien riktar emellertid vårt begrepp om evolutionsfenomenet med en betydelsefull tanke, den om lifvets konstituitet. Lifvet är evigt kontinuerligt och utvecklingen är oändlig. Lifvet uppenbarar sig i former: hela den manifesterade tillvaron är en jakobsstege af lifsytringar, från de lägsta till de högsta, från atomen upp till guden; men samma lif pulserar öfverallt, en ande bor bakom alla former, hvar form är en länk i den ändlösa kedjan, lika nödvändig som alla andra, den lägsta lika gudomlig till sitt väsen som den högsta. Formerna födas och dö, men lifvet är oförgängligt, det passerar från form till form. Under äoner slumrar det i mineralrikets oföränderliga former, tills det passerar den kritiska punkten och vaknar upp till växtens känsliga tillvaro. Och efter att under omätliga tidsperioder hafva arbetat i Floras rike slår lifsvågen öfver till det animala lifsstadiet och söker sig uttryck i djurets rörliga och begärfyllda lif. Och när så djuret sfter årtusenden af suckar och längtan (jfr Rom. 8: 18 o. följ.) utvecklar hos sig en ansats till personlighet, till egen vilja och förständig själfviskhet, då hafva vi där den förlorade länk, som bildar öfvergången till människans andliga individualitet, hennes abstrakta förnuft och dubbelpersonlighet.

Om vi nu fråga oss, hvad ändamålet är med denna häpnadsväckande evolution, kunna vi svårligen finna något annat svar än följande: det eviga lifvet i sig själf har intet ändamål som vi kunna begripa, dess ändamål ligger fördoldt i dess eget sköte, kanhända i den sällhet, som torde vara grundtonen i tillvaron, men hvar uppenbarelse af det eviga lifvet, hvar form i hvilken anden klädt sig, äger ett

ändamål; och dess ändamål är att vara den föregående lifsyftningens ideal och det reella underlaget för den följande; intet skapas färdigt, allt kommer till genom evolution, det lägre är den nödvändiga förutsättningen för det högre.

Vid en blick på de olika naturrikena varsna vi, sida med sida med de omärkliga öfvergångsformer, som sammanbinda de skilda rikena, hvilka ofantliga klyftor, som skilja dem åt. Om vi nu skulle tala om en utveckling inom de olika rikena, så kunde vi t. ex. ganska noga bestämma, inom hvilka gränser lifvet i en blomma får utvecklas för att det icke skall skrida öfver växtrikets rāmärken: dess utveckling är begränsad till form, färg, doft och känsel, ty en blomma, som begynte spatsera omkring och utvisa tecken på inneboende begär och önskningsar, skulle icke längre vara någon växt, utan hade trädt öfver tröskeln till det animala stadiet; men måste vi icke å andra sidan tro, att lifvet i blomman genom att passera hela kedjan af öfvergångsformer, en dag har nått djurrikets gräns eller med andra ord, att blommans lifsideal just utgöres af fjärilens lätta och lekfulla tillvaro, att den fångslade växten sträcker sig i längtan efter djurets rörliga frihet?

Låt om återkomma till människan. Människans lif är underkastadt samma lag som all öfrig tillvaro, äfven människans lif är utveckling. Nu kunna vi skärskåda utvecklingen inom hvarje naturrike från tvänne synpunkter; å ena sidan är den ett fullkommande af den princip, som detta naturrike äger utöfver det föregående, å andra sidan en sträfvan att uppnå öfvergångspunkten till det följande eller såsom vi ock kunna uttrycka det: att närma sig idealet. Vi hafva redan förut berört frågan om den genuint mänskliga principen: det medvetna tänkandet, tänkaren, det individuella jaget. Ena sidan af mänsklighetens lif är därför utvecklandet af denna tankeprincip.

Jag menar icke här det materialistiska, jordbundna förstånd, som icke träder utanför den egna personligheten, utan hvars diktan och traktan helt och hållet går ut på tjänandet af denna samma personlighet. Detta förstånd hör till öfvergångsformerna, och sådana människor äro ej stort mera än djur. Men den tänkande förmåga, som jag talar om, är det fria förnuftet, det som rör sig på tankens eget plan, som filosoferar, spekulerar och spörjer, som dyker ned i materiens djupaste djup och singlar sig upp i andens blånande rymder, det som säger; *cogito, ergo sum*. Och det är denna princip, som hos mänskligheten håller på att utvecklas.

Men å andra sidan är lifvet en sträfvan efter idealet, efter den närmaste högre formen af lif. Är det också icke underbart, att vi människor icke skulle känna oss tillfredställda af ett sådant lifsmål, som endast afsåge fullkommandet af vårt förnuft? Där bor i vårt hjärta ett kraf på någonting ännu högre eller någonting annat, som frälsar oss från den tomhet en hög utveckling af vår intelligens ensamt skulle medföra för oss. Och som naturen aldrig föder en längtan utan att äga förmåga att tillfredsställa den, så är det också i detta fall vårt hjärta, som anar öfvermänniskan och sträcker sig efter idealet.

Hvilket är således vårt lufs ändamål ur denna synpunkt betraktadt? Äfven här lyder svaret sålunda:

Ändamålet med den mänskliga tillvaron är, att människan skall träda in i det naturrike, som står närmast öfver det mänskliga, att hon skall varda en fullt medveten andlig varelse, ängel, gud, *sann* människa eller huru vi vilja kalla det, eller att hon skall varda hvad som i religionerna kallats fullkomlig.

Så enkel är sanningen, och dock hafva vi skriftlärda människor så svårt att förstå den, ja, vi behöfva alls icke vara fariséer för att utropa: men huru är det möjligt för den svaga människan att blifva en fullkomligt god och sann varelse!

Det är denna fråga vi nu måste upptaga till behandling; faran för felslut och misstag ligger äfven här nära till hands. Då vi höra uttrycket »blifva god», »blifva fullkomlig», återspeglas i vår tanke blott ena sidan af detta begrepp, nämligen den, att någon, som förut ej är god, på ett eller annat sätt blifver det. Nu varsna vi öfverallt i naturen, att »ur intet intet varder», att »*ex nihilo nihil fit*» är ett axiom, gällande öfverallt i den synliga och materiella världen, och instinktivt motsätter sig vårt förstånd påståendet, att människan, som är allt annat än fullkomlig, här på jorden kunde och blifva det. Och vårt förstånd har rätt; samma axiom om alltings lagbundenhet gäller äfven i fråga om andliga ting. Och likväl uppressa sig icke vårt hjärta och vårt samvete emot maningen: varden fullkomlige! Hvarför ej? Därför att de förnimma den andra betydelse, som ligger i begreppet.

Låtom oss taga ett exempel. Ingen kunde blifva lärd, om där icke funnes andra lärda, böcker m. m., eller filosofiskt uttryckt: om icke själfva lärdomen funnes till. Ty när människan tillväxer i intellektuellt vetande, uppstår där icke hos henne någonting ur intet, utan hon tillägnar sig utifrån redan befintliga kunskaper eller möjligheter till sådana, såsom när hon upptäcker en dittills okänd naturlag. Och endast därför, att vi icke genast varsna denna allmänna princip, synes oss människans fullkomning såsom en absurditet. Men med detta faktum för ögonen begripa vi, att människans fullkomning förutsätter, att: (a) fullkomligheten eller det godas princip finnes till, samt (b) att människan står i sådant förhållande till det goda, att det kan utöfva sin inverkan på henne.

Huru mannen härmed förhåller sig? Vi vilja skärskåda ställningen i teosofiens ljus, och saken skall te sig enklare för oss, om vi betrakta den ur synpunkten af utvecklingens eget begrepp.

Vid all utveckling, all tillväxt erfordras trenne ting.

För det första någonting som utvecklas, som växer, hvilken plats i detta fall naturligtvis intages af människan. Dock såsom sagdt icke allt det som utgör den för oss förnimbara människan: icke hennes fysiska kropp, icke håller hennes själ, om vi med denna benämning afse kroppens lif, instinkter och begär – kvarlevorna från det animala stadiet – och det själfvisk-personliga förstånd, som rätteligen kan tillhöra arten »homo» uti släktet »Primates» eller med andra ord den felande länken; icke alltså det, som konstituerar människans objektivt fenomenella personlighet. Evolutionen har numera för oss skridit från formens, känselus, begärets och det begärbundna förståndets till tankens och förnuftets andliga plan, och därför är det tänkande och kännande jaget det, som skall utvecklas.

Nåväl, det förnuftiga jaget hos människan är således det första som fordras vid människans utveckling. Men vi sade nyss, att det äfven är två andra ting, som erfordras, när någonting skall utvecklas. Hvilka äro måne dessa andra? Jag har redan nämnt, att det ena af dessa i förhandenvarande fall är idealet af den fullkomnade människan. Detta är emellertid ett något svälfvande uttryck, och eftersom vi äro i beråd med att betrakta förhållandet ur en allmänare synpunkt för att bättre belysa detsamma, fråga vi: hvad är nu i allmänhet det andra, som erfordras vid all utveckling? och ställa denna fråga till vår stora lärmästarinna, naturen.

Naturen är full af under. När vi en sommarmorgon trädt ut på ängen och skådat blommor i tusental, den ena skönare än den andra, ranunkler och violer och veronikor och hvad de allt heta, så hafva vi säkert litet hvar undrat öfver, att dessa blomster, i sig själfva så vackra och sinsemellan så olika, samt och synnerligen haft sin uppkomst ur små frön, som icke äga den minsta likhet med de blommor, som de utvecklas till, utan därjämte äro ganska lika sinsemellan. Hvarför uppspringer ur detta frö en viol och ur detta andra en myosotis och hvarför uppspringer öfverhufvudtaget någon blomma alls? Låtom oss först söka besvara den första frågan. Om ur detta frö uppstår en förgätmigej och ej en viol, så måste det bero på fröet; fröet måste innehålla de betingelser, som äro nödvändliga för att just en förgätmigej må spira upp. Eftersom intet uppstår ur intet, måste där i fröet ligga förborgad idéen till en förgätmigej – en tanke, en bild, en urtyp, ett ideal eller hur vi än kalla den modell, efter hvilken blomman utvecklar sig, alldeles liksom bildhuggaren har sin bild färdig i tanken, innan han hugger den i marmor. Skulle där ej finnas denna preexisterande, noga bestämda urbild eller tanke – endera i hvarvt individuellt frö för sig eller ock såsom en gemensam prototyp, den där funnits till före hvarje förgätmigej –, så skulle säkerligen en hopplös oreda uppstå i naturen.

Vid en blommas utveckling och vid all utveckling af form är således det andra ting, som erfordras, den modell, enligt hvilken formen bildar sig.

Förhållandet är detsamma med människans andliga förkofran, som i likhet med all annan utveckling är ett organiskt växande, det andra ting som erfordras är det ideal, den urbild af den fullkomnade människan, den gudomliga tanke, hvars liknelse människan skall blifva. Och vi förstå nu, hvarför man kan säga, att det ideal, efter hvilket människan skall sträfva, icke är en teori endast, icke en kall och tom spekulation, utan den fullkomliga människans osynliga, men levande frö. Hvar finnes detta frö? Inom människan själf.

Fullkomligheten, det goda bor inom oss; det är den gudomliga gnistan i hvarvt människobröst, anden i oss, själfvet i oss, det högre jag, hvarom teosofien talar, den helige ande, hvars tämpel är människans kropp, enligt Paulus. Det är icke kroppen, icke den yttre personligheten, som kan blifva

fullkomlig, utan det är anden, som stiger ned i vårt medvetande och drager vårt jag upp i sig. Och anden skall stråla genom kroppen och bemöta sin egen kropp, sin egen fenomenella uppenbarelse med damma ointresserade aktning, som alla andra kroppar. »Älska din nästa såsom dig själf!» I andens värld finnes hvarken »mitt» eller »ditt», där är allt gemensamt. Huru kunde jag vara god, så länge mitt medvetande dväljes endast i kroppen? Jag är mig själf närmast, min själfviskhet är naturlig; om jag söker vara god, måste jag förneka mig själf och säga: var god, gör detta och ej det andra – men hvad vore det för en fullkomlighet? Om jag i sanning vore god, så gjorde jag det goda af egen drift. Men det goda är af naturen i min ande; det är dit mitt medvetande skall höjas.

Nu komma vi till det tredje ting, som vid utvecklingen erfordras. Än en gång skola vi betrakta blomman på fältet, denna gång sättet för dess tillväxt. Den växer omärkligt, men i början en liten brodd blifver den med tiden ett fullt utslaget blomster. Huru tillgår detta? Flyga atomer omkring i luften och sätta de sig på blad och stjälkar, småningom ökande växtens kubikinnehåll? Ånej, växandet sker ej genom tillsats utifrån. Sker då växandet genom intet, utvecklas blomman ur intet? Långt därifrån. Vi vet alla, att det är en kraft, som tillströmmar inifrån och som tager näring utifrån, d. v. s. de atommassor, som behövas för att formen skall växa. Men hvarur uppstår kraften? Den ligger latent hos fröet, hvilket vill säga, att den finnes allaredan till. Kraften är där bunden, fånglad – icke af tid och rum, ty den är allestädes och ingenstädes – utan af villkoren för sitt eget framträdande. Men lös banden, uppfyll villkoren för kraftens manifestation, och strax löper den ut i den anvisade riktningen, strax besjalar den den kropp, som tager emot den, strax specialiseras den i den förhandenvarande formen och utför sitt värf däri. Det tredje ting, som utfordras vid en blommas växande, är alltså den universella lifskraften eller solenergien.

Men det tredje ting som erfordras vid människans utveckling – hvilket är det? Blomman spirar upp därigenom, att lifskraften strömmar in i den – på hvilket sätt måne nu människan växa i djup, måne hos henne kraften att växa uppstår ur intet? Nej, äfven härvidlag måste redan finnas den kraft, som åstadkommer idealets tillväxt i människan. Om vi fasthålla vid liknelsen, att anden är ett frö, som gror i den personliga själens jordmån, så kunna vi säga, att latent i detta andefrö måste ligga en kraft, som kommer fröet att spira upp. När förhållandena äro gynnsamma, löses den bundna kraften och uppfyller anden, utvidgande och fördjupande den. Här hafva vi äfven svaret på en fråga, som mycket sysselsatt människors tankar, nämligen den, om människan rättfärdiggöres genom egen förtjänst eller ej. Hennes andliga utveckling är ett organiskt växande; den kan därför icke bestå i en naturvidrig öfveranstängning af »egna» krafter, dem hon icke äger, icke håller i en onaturligt framkrystad hetsjakt efter fullkomlighet. Den kraft, som åstadkommer hennes andes tillväxt, finnes på förhand – det enda hon kan och måste göra är att se till, att villkoren för kraftens manifestation äro uppfyllda. Analogien med blomman är fullständig. Människans tillväxt skiljer sig endast så till vida från blommans, att här är det människan själf, som måste sköta om både jordmån och näring. Själen, som är andens jordmån, får icke vara full af begärens tistlar och törnen, hjärtat får icke vara en hög af stenar; och andens näring får icke bestå af lättsinniga tankar; utan jordmånen skall ränsas och befuktas af kärlekens och de goda gärningarnas morgondagg och näringen skall sökas i tankens fästade på idealet. Likasom lotusblomman skjuter upp i mullen genom Nilens vågor till solens ljus, så skall vår ande rota fast i en sund kropp, stå upprätt, lugn och oberörd i passionernas och själsrörelsernas strida flod och höja sin panna högt öfver ytan, så att den må bada sig i den fulla glansen från den andliga solens kraft.

Och nu uppreser sig oemotståndligt spörsmålet: hvad är denna kraft, som likt lifskraften hvarken är bunden af tid eller rum, utan omger oss på alla sidor, genomtränger oss och dock icke förnimmes af alla, hvarifrån härleder sig denna andliga solenergi, som kommer vårt inre jags frö att spira upp i blom, blott vi rikta våra blickar mot ljuset och göra oss mottagliga för dess pånyttfödande kraft? Underbara förhållande! I och genom svaret på denna fråga skola vi påminnas om en af de högsta andliga och religiösa sanningar, gammal som världen och dock ständigt ung, bortförklarad af förståndet, förkastad af det kalla resonandet, och likväl ständigt åtrådd af det kvalda hjärtat, likväl ständigt hugsvalande det sorgsna sinnet.

Ja, nu kan jag icke säga annat än att det som döljer sig bakom denna andliga solkraft och förklarar dess mysterium, är den lefvande kraft, som ömsom kallats Gud, ömsom det Absoluta, ömsom den Oändliga och Eviga Närvaron, ömsom med ännu andra namn. Hvilka namn vi än gifva däråt, hvilka bilder vi än göra upp i vårt begränsade medvetande af denna hemligheternas hemlighet, fast står det och fast skall det i alla tider stå, att vår andliga utveckling leder sin upprinnelse från denna allbesegrande urkraft.

Genom att på detta sätt påvisa, hurusom det fullkomligas princip innebor i oss själfva och endast väntar på att nå sin uppenbarelse hos oss, förklarar för oss teosofien, huru det är oss möjligt att stiga uppåt i andlig utveckling. Likväl finnas där ännu invändningar, och invändningar af en ganska allvarsam art. En af dessa är: om nu människan kan nå sanningens kunskap och blifva fullkomlig, hvarför se vi då, att alla, ja alla människor stiga ned i graftens hvila utan att hafva nått denna fullkomning?

Äfven på denna invändning har teosofien svaret färdigt, i det den hänvisar till en annan lag i naturen, den cykliska eller periodicitetslagen. Likasom tiden, den i sig själf eviga tiden, för oss är ett konstinuerligt begrepp, ehuru växlande mellan dag och natt, arbete och hvila, så att vi skenbarligen periodiskt förlora vårt medvetande och ånyo upptaga det såsom en fortsättning i dag från det som var i går; på samma sätt är lifvet, såsom jag redan tidigare påpekade, fastän i sig själf evigt, för oss ett kontinuerligt begrepp, växlande mellan det kroppsliga lifvets arbete och dödens hvila, så att vi, när vi i vår lefnads afton lämna vår fysiska bostad åt dödens förgängelse, helt enkelt gå att njuta en välbehöflig ro för att, när timmen åter slår, med friska krafter ånyo träda upp på lifvets skådebana och fortsätta arbetet på vår fullkomning, där vi senast nedlade det.

Detta är med ett ord läran om reinkarnationen eller återfödelsen. Det godas princip i oss är evig, vårt högre jag är odödligt och vandrar från lif till lif, ikäden sig den ena personligheten efter den andra, samlande erfarenheter och vinnande visdom. Ja, jag vill icke nu uppehålla mig vid denna lära. Det skulle gå utom vårt ämne att påvisa, huru många problem i lifvet denna lära om den transcendentatavismen löser, huru den är nyckeln till glädje och sorg, till de själiska olikheterna människorna emellan, till individernas olika yttre förhållanden o. s. v.; likasom ock att visa, hurusom återfödelse läran alls icke borde vara mera främmande för de kristna folken än den är det för Österlandets, emedan den endast af oss är bortglömd, emedan den utgjorde en väsentlig beståndsdel i den ursprungliga kristendomen, såsom delvis redan bekräftats och snart till full evidens skall bevisas af den vetenskapliga forskningen; – allt detta skulle föra oss utom vårt ämne. Jag vill endast fästa uppmärksamheten vid det ljus, som denna lära sprider öfver vårt fysiska lif, när vi betrakta det ur synpunkten af ett medel till andlig förkofran. Om vi aldrig kunna vinna sanningens kunskap här i kroppen, hvarför hade vi då alls fått en kropp? Hvarför befinna vi oss då icke i ett sådant existensstillstånd, där vi kunde nå vårt ideal? Om det däremot är vår bestämmelse – hvilket synes mig såsom det enda förnuftiga – att nå utvecklingens höjder under det kroppsliga lifvet, då befinna vi oss i en återvändsgränd, där den enda utgången är detta kroppsliga lufs periodiska förnyelse.

Sålunda anser jag den invändningen vara besvarad. Men ännu gifves det en fråga, den sista, hvilken vi måste hafva utredd. Vi erkänna, att allt hvad teosofien lär oss om människans möjlighet att nå upp till sanningens förlofvade land, är vackert, antagligt och fillfredsställande i teorien. Men finnes det ingen annan bekräftelse på denna läras sanning än de subjektiva, psykologiska bevis vi kunna påträffa i vårt eget inre, finnes det ingen historisk bekräftelse? Människorna i dag äro väl icke olika dem från i går. Det är väl icke nu första gången som man vaknar till insikt om sin egen okunnighet för att lära sig längta efter sanningens kunskap. Så länge mänskligheten lefvat, hafva väl människor sökt, och den stora frågan är nu: är vandringen genom öknen full af endast obekanta faror, är vägen fram till sanningens land alltjämt oträdd och outforskad eller har någonsin en människa funnit sanningen?

Vår ställning är för visso beroende af svaret på denna fråga. Blir detsamma nekande, då hafva vi hela det okändas Damokles-svärd hängande öfver våra hufvuden, då är framtiden höljd i dunkel och hoppets strimma vid horisonten är det enda vi urskilja – hvem vet, om vi någonsin skola nå kunskapens vi urskilja – hvem vet, om vi någonsin skola nå kunskapens land? Har ingen än funnit sanningen, då

äro vi öfverlämnade åt oss själfva, åt vårt förnuft, vårt samvete och vårt lidande hjärta – må blott icke hoppet svika oss under mödorna! Men i hvilket annat ljus framstår icke hela vår ökenvandring, ifall blott en enda af våra likar nått vandringens mål! Redan ett vittnesbörd vore tillräckligt, redan en Kolumbus kan förändra världens utseende.

Och om nu i själfva verket redan flere skulle funnit sanningen? Ja, då vore vi ju vissa om vår vandrings slutmål, då vore ju det drömda landet förbytt till verklighet, då kunde vi sträfva framåt fulla af mod och förtröstan.

Lyssnen! Förnimmen I icke midt i det döfvande bullret af denna oroliga värld en silfverklar stämma, som ljuder: »Sanningen är funnen»?

Hvems är rösten? Hvem eller hvilka äro de som tala?

Sakta, en syn drager förbi våra blickar, en gudomlig, en tändande syn. Hvilka allvarliga och dock kärleksstrålande anleten, hvilka djupa och dock milda ögon! Och namnen på dessa höga gestalter? Manu, Rama, Krishna, Laotse, Zaratustra, Buddha, Jesus, Muhammed, stiftarne af religioner, grundläggarna af kulturer – samt deras lärjungar och af världen mer eller mindre erkände efterföljare, alla tidens siare, profeter, martyrer: en Pythagoras, en Elias, en Johannes döparen, en Sokrates, en Platon, en Frans af Assisi, en Jakob Böhme, en Swedenborg, en Giordano Bruno, en H. P. Blavatsky.

Och den silfverklara tonen växer till en brusande orgelsång: »Här är sanningen. Vi hafva funnit henne. Vi hafva lefvat och dött för henne.»

Som ett stort träd är mänskligheten, som ett lifskraftigt träd, icke som ett förtorkadt. Den sofver sin vinterdvala och den bär sina frukter; den hvilar igen och blommar ånyo, och dess mogna frukter äro de söner som veta. Den söker i dem sitt lifs fullaste uttryck.

Är icke detta mänsklighetens historia? Hafva icke då och då undet tidsåldrarnas lopp mäktiga personligheter framträdt, sådana, som sade om sig, att de visste och att de förkunnade sanningen? Hafva de icke haft tusende följeslagar, som vittnat om dem, att hvad de talade var sanning, därför att de själfva erfarit detsamma? Visserligen har mänskligheten städse i ovist högmod skjutit den erbjudna hjälpen ifrån sig; visserligen känna vi oss kränkta i vår egenrättfärdighet, när en broder förmenar sig veta mera än vi. Men ack, när vi det göra, då begripa vi icke hemligheten af det bistånd, som oss kunde skänkas. Ty i detta bistånd ligger intet för oss förnedrande. Det borttager intet af vår själfständighet, vår individualitet, vårt eget ansvar eller vår egen ära. Det är endast en gärd af kärlek, som ingen af oss skulle blygas öfver att taga emot af en vän. Ty hvad är det, som desse store kunna gifva oss? Är det manne sanningen i konkret betydelse?

Aldrig. Sanningen är som solens ljus, som man icke kan taga i hand för att räcka åt en annan. Det enda de kunna göra för oss är att be oss öppna ögonen för att själfva varseblifva det allestädesnärvarande ljuset. Sanningen är det förlofvade land, som ligger bortom okunnighetens öken. De, som hafva kunskap om sanningen, kunna endast visa oss den väg, på hvilken de uppnått denna kunskap äfvensom beskrifva hvad de se i ljuset af denna kunskap; de kunna omtala för oss, hvad de veta vara lifvets ändamål, och de kunna säga oss, hvad vi skola göra för att förverkliga detta ändamål och komma till kunskap därom – men det är vi själfva, som skola vandra vägen, som skola lefva lifvet. »Jag är den, som visar vägen», sade Buddha. »Den mig följer, han skall icke vandra i mörker, utan få lifvets ljus», ljödo orden i Jesu mun. Och den moderna teosofien genom sin första förkunnare H. P. Blavatsky sade: »Lefven läran och I skolen inse dess sanning.»

Och fullkomning är ändamålet med vårt lif.

Jag frågar nu: är icke detta den lära, som vår tids människor behöfva? Gör icke förkunnandet af dessa sanningar teosofien till en betydande kulturfaktor i vårt nya sekels framåtskridande? Teosofien är religionernas vän, ty den ger oss åter vår aktning, vår beundran, vår hängifvenhet för dem. Religionerna äro vägvisare, de peka på den branta stig, som leder upp till utvecklingens höjder. Deras stiftare äro människor, som vandrat denna väg och som ropa oss yngre bröder till sig. Teosofien lär oss, att ändamålet med vårt lif är att sträfva efter idealet, att likt Jakob brottas med Herren ända tills han säger oss sitt namn, ända tills vi veta all sanning och lefva fullkomlighetens lif. Teosofien lär oss eller rättare sagdt återuppväcker hos oss hågkomsten af det, som hvar och en af oss i sitt innersta inre känner och vet vara sanning.

(*Teosofisk Tidskrift* 1901, Fjärde häftet, April 1901, s. 73-85.)